

SİVİL SAVUNMA BİRLİĞİ ÇALIŞANLARINDA KAYGI, UMUTSUZLUK VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK DÜZEYLERİ VE POSTTRAVMATİK STRES BOZUKLUĞU SIKLIĞI

Göksef Bayam*, Tuncer Okay**, Nesrin Dilbaz***, Çağlar Açıkgöz**

ÖZET

Amaç: Marmara Bölgesinde 17 Ağustos 1999 ve Düzce'de 12 Kasım 1999 tarihlerinde meydana gelen deprem felaketleri geçtiğimiz yüzyılın en büyük felaketleri oldu. Bu depremler milyonlarca insanın yaşamlarını etkiledi ve önemli düzeyde yıkım meydana getirdi. Bu zaman dilimi içinde Ankara Sivil Savunma Birliği çalışanları felaketin etkilerini en aza indirebilmek için var güçleriyle çalışmalar yaptılar. Kurulduğu günden beri bu birlik birçok felaketlerde görev almış ve sayısız travmatik olaya maruz kalmıştır. Bu düşünceden yola çıkarak, bu grupta Posttravmatik Stres Bozukluğu sıklığı, kaygı, umutsuzluk ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerini saptamayı ve gerekli psikiyatrik desteği sağlamayı amaçladık. **Yöntem:** Çalışmamız Aralık 1999- Şubat 2000 tarihleri arasında Ankara'da bulunan Sivil Savunma Birliği bünyesinde yapıldı. 45 kişiden oluşan Personel ile bireysel görüşmeler yapıldı ve SCİD-I PTSD alt ölçeği, durumluluk-süreklilik

kaygı ölçeği, Beck umutsuzluk ölçeği ve Rosenbaum öğrenilmiş güçlülük ölçeği uygulandı. Eldeki veriler, yaş ve cinsiyet açısından eşleştirilmiş, tümü Ankara'da oturan ve sivil savunma grubu gibi deprem anını Ankara'da yaşayan aynı sayıdaki kontrol grubu ile karşılaştırıldı. **Bulgular ve Sonuç:** Kontrol grubuyla karşılaştırıldığında Ankara Sivil Savunma Birliği Çalışanlarında Posttravmatik Stres Bozukluğu oranı belirgin biçimde daha yüksek olarak saptandı (%23,6). Aynı zamanda umutsuzluk düzeyinin de kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu belirlendi. Sivil savunma çalışanları arasında PTSD tanısı alanların öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin tanı almayanlara göre daha düşük olduğu saptandı.

Anahtar Kelimeler: Sivil Savunma Birliği, PTSD, öğrenilmiş güçlülük, umutsuzluk, deprem.

The Levels of Anxiety, Hopelessness and Learned Resourcefulness and the Prevalence of Posttraumatic Stress Disorder, in the Civil Defence Union Personnel

ABSTRACT:

Objective: The earthquakes that occurred in Turkey's Marmara region on 17th August 1999 and in Düzce on 12th November 1999 were the biggest disasters of the last century. These

* Uz. Dr. Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi II. Psikiyatri Kliniği.

** Dr. Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi II. Psikiyatri Kliniği.

*** Doç. Dr. Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi II. Psikiyatri Kliniği.

earthquakes have affected the lives of millions of people. In this period, Ankara Civil Defence Union personnel worked by heart to minimize the effects of the disaster, just like the other unions and foundations. This union has been on duty at many disasters and has been exposed to numerous traumatic events since the date of establishment. On the basis of these thoughts our aim was to estimate the level of anxiety, hopelessness and learned resourcefulness, and the prevalence of posttraumatic stress disorder and to supply a psychiatric support if needed. **Method:** The study was performed at the Civil Defence Union in Ankara, between December 1999 and February 2000. Individual interviews was made with the total number of 45 personnel and the SCID-I PTSD sub-scale, State-trait anxiety Scale Beck Hopelessness Scale and Rosenbaum Learned Resourcefulness Scale was applied. The data was compared with a control group chosen from individuals whose residency were Ankara, and who had experienced the earthquakes in Ankara, just like the Civil Defence Union personel. The control group was matched with the study group by age and sex. The study and control group had the same number of subjects. **Results and Conclusion:** Compared with the control group, posttraumatic stress disorder rate was found to be clearly higher (23.6%) in the Ankara Civil Defence Union personel group. The hopelessness level was also higher than the control group. Among the Civil Defence Union personel group, the subjects diagnosed as PTSD had lower learned resourcefulness levels than the ones who were not diagnosed as PTSD.

Key Words: Civil Defence Union, Posttraumatic stress disorder, learned resourcefulness, hopelessness, earthquake.

GİRİŞ

17 Ağustos ve 12 Kasım depremleri, başta bu felaketleri yaşayan yörede olmak üzere Türkiye'nin tamamında derin izler bıraktı. Felaketlerin yaşandığı ve takip eden günlerde yerli ve yabancı kurtarma ekipleri, sağlık ekipleri ve toplumun her kesiminden insan yüzyılın bu en büyük felaketinin açtığı yaraları sarmak ve iyileştirmek için insanüstü gayret gösterdiler. Jeoloji uzmanları, ekonomi uzmanları, siyasiler

ve ruh sağlığı çalışanları, yalnızca krize müdahale değil bunun yanı sıra birçok alanda ortaya çıkan yeni durumla kısa ve uzun dönemde baş etme ve uyumun sağlanması, bu durumdan etkilenen insanların yaşam kalitelerinin yeniden istenilen düzeyde olması için bir dizi çalışma ve öneriler sundular. Deprem, insanda korku, endişe, çaresizlik, yetersizlik ve umutsuzluk duygularına yol açar. Bu dönemde insanlar kendilerinin ve sevdiklerinin can güvenliğinin tehlikede olmasının yanı sıra yaşadıkları şehrin bir harabeye dönmesi, insanların yaralanması, acı çekmesi, yıkılan bina enkazları ve çöplere zorunlu tarıklık ederler. Yıkılan binaların çevresinde yardım çağrıları ve hemen tüm şehre yayılan koku bu günleri yaşayan insanların hafızalarında uzun yıllar silinmeyecek bir şekilde yerleşir. Yalnızca bu günlerde değil, geçmişte yaşanmış benzeri felaketlerde de çalışan kurtarma ekipleri, ülkemizde 1959 yılında, önce silahlı kuvvetler içinde 1993 yılından itibaren ayrı bir kurum olarak Sivil Savunma Birliği adı altında örgütlenmiştir. Depremlerin yanı sıra su baskını, yangın, sel, toprak kayması gibi felaketlerde görev yapan sivil savunma görevlilerinin bu olaylardan nasıl etkilendiklerini tespit etmek gelecekte bu bilgilerin ışığında yürütülecek eğitim, danışma ve koruma hizmetlerinin düzenlenmesinde oldukça önemlidir. Bir çok insan için bu felaketler, yaşamları boyunca bir defa yaşanan ve sonrasında kayıplarıyla ilgili ruhsal sonuçlar kümesi olarak tanımlanırken, sivil savunma çalışanları için bu durum oldukça farklıdır. Kuruluşundan bu yana birçok afette görev yapan bu birlik, çalışma koşulları açısından sayısız fiziksel ve ruhsal travmaya maruz kalmalarına rağmen çalışmalarına devam etmektedir. Sivil savunma birliğinin verdiği hizmetler ve ilgili ayrıntılar tablo 1'de özetlenmiştir.

17 Ağustos ve 12 Kasım tarihlerindeki Gülcük ve Düzce depremleri sırasında Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Klinikleri tarafından oluşturulan kriz masasında hizmet verilirken yapılan başvuruların arasında depremzedelerin yanı sıra, kurtarma çalışmalarına katılan insanlar da vardı. Bu durum kurtarma çalışmalarına profesyonel olarak katılan Sivil Savunma Birliği personelinin mevcut durumlarının tespiti ve korku, kaygı ve endişeden Posttravmatik Stres Bozukluğuna

uzanan yelpazede ruhsal bozuklukların araştırılması ve tedavisi fikrini doğurdu.

Bu bozukluk, ruhsal travma yaşandıktan sonra ortaya çıkabilen, travmayla ilintili ayrıntıları yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılmışlık belirtileri ile kendini göstermektedir ve ruhsal bozuklukların sınıflandırma sistemine DSM-III ile girmiştir. Son yıllarda psikiyatrinin dikkatinin psikotik bozukluklardan kaygı bozukluklarına çevrilmeye başlaması, travmatik yaşam olaylarının bireyin iyilik hali ve işlevselliği üzerine olan etkilerinin fark edilmeye başlanması, insan hakları, şiddet, doğal felaketler ve sonuçları üzerine kamuoyunda ortaya çıkan tartışmalar ve sivil toplum örgütlerinin kurulması, bu ruhsal bozukluk ile ilgili araştırmalar yapılmasına neden olmuştur (Fairbank 2000).

Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Klinikleri ve sivil savunma birliği arasında oluşturulan protokol uyarınca, bir psikiyatri uzmanı, iki psikiyatri asistanı ve bir psikologdan oluşturulan ekip sivil savunma personeli ile önce toplu sonra bireysel görüşmeler yaptı. Tekrarlayan bu travmalardan nasıl etkilendiklerini belirlemeye başladı. Bu çalışmada, sivil savunma birliği çalışanlarında kaygı ve umutsuzluk düzeyleri ve Posttravmatik Stres Bozukluğu sıklığını belirlemek ve uzun dönemde planlanan psikiyatrik danışma, korunma ve tedavi hizmetlerinin düzenlenmesi için veriler elde edilmesi amaçlandı.

YÖNTEM

Çalışmamız Aralık 1999- Şubat 2000 tarihleri arasında Ankara'da bulunan Sivil Savunma Birliği bünyesinde yapıldı. Araştırma bu kurumda halen çalışmakta olan 51 kişi arasından, hepsi daha önce çeşitli felaketlerde çalışmış, yaşları 28-49 arasında değişen (\bar{X} : 34,5 \pm 4,75) 40 erkek 5 kadın toplam 45 kişi ile gerçekleştirildi. Diğer 6 kişi felaketlerde görev almayan ve merkezde kalan personeller oldukları için araştırma kapsamına alınmadı. Yapılacak değerlendirmenin şekli ve psikiyatrik yardım konusunda tamamı deprem bölgesinde görev yapan birlik personeline bilgi verilebilmesi amacıyla bir toplantı düzenlendi. Takip eden günlerde 1 psikiyatri uzmanı ve 2 psikiyatri asistanı personel ile bireysel görüşmeler yaptılar ve SCID-I PTSB alt ölçeğini uyguladılar. Bunun yanı sıra her personele yaş, cinsiyet, medeni

durum, eğitim düzeyi, kurumda çalışma süresi, doğum yeri, genel tıbbi durum, katıldığı kurtarma çalışmaları, kurtarma çalışmalarında yer aldıkları toplam süre, yapılan tıbbi müdahaleler ve kurtarma çalışmaları sırasında en çok etkilendikleri olayları sorgulayan bilgi formu, durumluk-sürekli kaygı ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği uygulandı. Eldeki veriler, yaşları 21-45 arasında olan (\bar{X} : 32,75 \pm 3,94) 35 erkek, 10 kadın toplam 45 kişiden oluşan tümü Ankara'da oturan ve Sivil Savunma grubu gibi deprem anını Ankara'da yaşayan ve SCID'e göre son yaşanan deprem dışında travma öyküsü ve kişisel ifadeye göre ruhsal rahatsızlık öyküsü olmayan aynı sayıdaki kontrol grubu ile karşılaştırıldı. Kontrol grubu ve araştırma grubu arasında yaş ve cinsiyet dağılımı açısından istatistiksel anlamda belirgin fark saptanmadı ($p=0.06$).

Veriler SPSS-8.0 istatistik programı ile değerlendirildi.

BULGULAR

Çalışmaya Sivil Savunma Birliğinde çalışan 45 kişi ve bu grup ile yaş ve cinsiyet açısından eşleştirilmiş kontrol grubu alındı. Grupların sosyodemografik verileri tablo 2'de özetlenmektedir.

Gruplara uygulanan Beck umutsuzluk ölçeği, Durumluk ve Sürekli kaygı ölçeği, Rosenbaum öğrenilmiş güçlülük ölçeği ve Posttravmatik Stres Bozukluğu sıklığı ile ilgili veriler tablo 3'de özetlenmektedir.

Görüldüğü gibi, Sivil savunma grubu ile kontrol grubu arasında Posttravmatik Stres Bozukluğunun sıklığı açısından belirgin bir fark bulunmaktadır. Aynı zamanda her iki grup arasında umutsuzluk düzeyi ($p<0,001$) ve durumluk kaygı düzeyleri ($p<0,001$) açısından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. Sürekli kaygı düzeyi ($p=0,371$), ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ($p=0,161$) göz önüne alındığında her iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmadığı anlaşılmıştır.

Sivil Savunma Birliği personeli içinde Posttravmatik Stres Bozukluğu tanısı alan grup ile tanı almayan grubun kaygı, umutsuzluk ve öğrenilmiş güçlülük düzeyleri yönünden karşılaştırılması ise tablo 4'te özetlenmektedir.

K R İ Z

Tablo 1: Sivil Savunma Birliğinin hizmet verdiği afetler ve verileri.

SIRA NO.	AFETİN			GENEL ZARAR		ÇALIŞMA SÜRESİ (GÜN)	PERSONEL SAYISI	KURTARILAN		BİRLİK ADI
	TARİHİ	TÜRÜ	YERİ	ÖLÜ	YARALI			SAĞ	ÖLÜ	
1.	25-08-1986	SEL	ANKARA MAMAK	2	5	45	100	-	-	ANKARA
2.	11-04-1991	GÖÇ	HAKKARI ÇUKURCA	-	-	40	20	-	-	ANKARA
3.	12-04-1991	SEL	KARS ARALIK	-	-	15	16	-	-	ANKARA
4.	13-03-1992	DEPREM	ERZİNCAN	663	3850	14	34	4	34	ANKARA
5.	24-04-1993	ÇÖP	İSTANBUL HEKİMBAŞI	22	-	3	30	-	12	ANKARA
6.	13-07-1995	SEL	ISPARTA SENİRKENT	74	26	9	40	1	37	ANKARA
7.	01-10-1995	DEPREM	AFYON DİNAR	90	242	8	45	9	23	ANKARA
8.	04-11-1995	SEL	İZMİR	-	-	5	14	-	2	ANKARA
9.	03-07-1997	YANGIN	KIRIKKALE	2	-	3	44	-	-	ANKARA
10.	22-03-1998	ÇİĞ	BİNGÖL TUNCELİ	12	-	5	-	-	4	ERZURUM
11.	21-05-1998	SEL	BATI KARADENİZ	21	-	9	68	101	1	ANKARA İSTANBUL
12.	27-06-1998	DEPREM	ADANA CEYHAN	144	-	16	66	2	62	ANKARA İSTANBUL
13.	11-08-1998	SEL	TRABZON KÖPRÜBAŞI	47	-	13	47	-	1	ANKARA ERZURUM
14.	14-01-1999	ÇİĞ	K. MARAŞ EKİNÖZÜ	-	-	6	5	3	-	ERZURUM
15.	07-02-1999	ÇİĞ	DENİZLİ	1	5	9	9	-	1	ANKARA ERZURUM
16.	01-04-1999	ÇİĞ	NİĞDE DEMİRKAZIK	-	-	5	-	1	-	ERZURUM
17.	17-07-1999	ÇİĞ	ERZURUM AŞKALE	-	-	15	-	1	6	ERZURUM
18.	17-08-1999	DEPREM	MARMARA	17391	43953	20	110	194	549	ANKARA İSTANBUL ERZURUM
19.	08-09-1999	DEPREM	ATİNA	-	-	6	24	-	5	ANKARA
20.	20-09-1999	DEPREM	TAIWAN	-	-	6	20	1	-	ANKARA
21.	12-11-1999	DEPREM	BOLU DÜZCE	806	4948	9	108	30	56	ANKARA İSTANBUL ERZURUM

Tablo 2 Grupların sosyodemografik verileri.

	ÇALIŞMA GRUBU (n=45)	KONTROL GRUBU (n=45)
Yaş	28-49 yaş \bar{X} : 34,5±4,75	21-45 yaş \bar{X} : 32,75±3,94 (p=0,06)
Medeni Durum	Bekar: 2 (% 4,4) Evli: 41 (% 91,1) Boşanmış: 2 (% 4,4)	Bekar: 8 (% 17,8) Evli: 35 (% 77,8) Boşanmış: 2 (% 4,4)
Eğitim Durumu	İlk: 1 (% 2,2) Orta: 2 (% 4,4) Lise: 19 (% 42,2) Yüksek: 23 (% 51,1)	İlk: 1 (% 2,2) Orta: 1 (% 2,2) Lise: 18 (% 40) Yüksek: 25 (% 55,6)
Cinsiyet	Erkek: 40 (% 88,9) Kadın: 5 (% 11,1)	Erkek: 35 (% 77,8) Kadın: 10 (% 22,2)

Tablo 3 Sivil savunma birliği grubu ve çalışma grubunun kaygı, umutsuzluk, öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve PTSB sıklığı açısından karşılaştırılması.

	ÇALIŞMA GRUBU	KONTROL GRUBU	P
Durumluk kaygı	33 - 58 ort. 40,17±4,51	37 - 57 ort. 45,33±4,45	P<0,001
Sürekli kaygı	35 - 56 ort. 46,02±4,83	33 - 54 ort. 45,15±4,28	P=0,371
Umutsuzluk	0 - 20 ort. 8,09±5,38	0 - 12 ort. 2,13±2,23	P<0,001
Öğrenilmiş güçlülük	54 - 140 ort. 99±17,08	74 - 138 ort. 103,31±11,13	P=0,161
PTSB tanısı (%)	12 (%23,6)	2 (%4,4)	

Tablo 4. Sivil Savunma Birliğinde PTSB tanısı alan ve almayan grupların karşılaştırması.

	PTSB TANISI ALAN	PTSB TANISI ALMAYAN	p
SAYI	12 (%23,6)	33 (%76,4)	
DURUMLUK KAYGI	40,75 ± 4,07	39,96 ± 4,70	P = 0,6
SÜREKLİ KAYGI	48,58 ± 4,67	45,09 ± 4,61	P = 0,03* (P<0,05)
UMUTSUZLUK	9,16 ± 6,16	7,68 ± 5,11	P = 0,4
ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK	86,83 ± 13,24	103,56 ± 16,24	P = 0,003* (P<0,005)
CİNSİYET DAĞILIMI	Kadın:1(%20) Erkek:11(%27,5)	Kadın: 4 (%80) Erkek :29 (%72,5)	

Sivil savunma Birliğinde çalışan personelin Posttravmatik Stres Bozukluğu tanısı alan grubu ile tanı almayan grubu karşılaştırıldığında ise; durumluk kaygı ($p=0,6$) ve umutsuzluk düzeyi ($p=0,4$) açısından anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Her iki grup arasında sürekli kaygı düzeyi ($p=0,03$) ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi açısından ($p=0,003$) anlamlı fark mevcuttur. Özellikle öğrenilmiş güçlülük düzeyinde saptanan fark dikkat çekicidir.

Grubun tümü deprem bölgesinde en çok etkilendikleri olaylar olarak cenazelerin görüntüsü ve insanların içinde buldukları duruma verdikleri çeşitli tepkileri belirttiler. Grupta PTSS tanısı alan 12 kişinin 8 tanesi daha önce geçirilmiş bir ruhsal bozukluk öyküsü olduğunu (4 majör depresyon, 1 dissosiyatif bozukluk, 1 organik beyin sendromu, 1 panik bozukluk, 1 obsesif- kompulsif bozukluk) ifade ettiler.

Tablo 1 'de sivil savunma Teşkilatının günümüze kadar görev aldığı afetler özetlenmektedir. Bu tablo incelendiğinde, grubun ne kadar çok sayıda travmaya maruz kaldığı daha iyi anlaşılacaktır.

TARTIŞMA

Dünya tarihi, doğal felaketler ve bu felaketlerde kaybedilen milyonlarca insan ve bu felaketlerden fiziksel ve ruhsal yaralar alan ve bu nedenle tedavi gören insanların öyküleri ile doludur. Ülkemizde de son yıllarda yaşanan felaketlerde binlerce insan yaşamını yitirmiş, bunun birkaç katı sayıda insan yaralanmış, milyonlarca insan evsiz kalmış ve uzun zaman hem yaşanan kayıpların acısını taşıyarak hem de takip eden günler olumsuz fiziksel ve ruhsal koşullarda yaşamak zorunda kalmışlardır.

17 Ağustos ve 12 Kasım depremleri ve sonrasındaki günler, ulusça yas süreci yaşanmasına ve bu felaketin yol açtığı sosyo-ekonomik ve sağlık alanındaki sorunların çözümlü ya da en azından çözümlenmesine yönelik çabalar ile dolu geçti. Bu dönemde Türkiye'nin nüfus yoğunluğu en fazla olan deprem bölgesinde uluslararası, devlet ve sivil toplum örgütlerinin yoğun destek ve yardım çalışmaları sürerken, bu bölgedeki insanların yaşadıkları ruhsal sorunların tespiti, tedavisi ve uzun dönem takipleri ülkemizdeki tüm ruh sağlığı çalışanları

için öncelikli ve gönüllü bir görev olmuştur. Bu kapsamda Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Klinikleri hastanede oluşturulan kriz masalarında etkin rol üstlenip, bir yandan krize müdahale yönünde çaba harcarken diğer yandan deprem bölgesine periyodik olarak gönderilen uzman, asistan ve psikologlardan oluşan ekiplerle gönüllü hizmet verdiler. Bu dönemde kuruluş amacı doğrultusunda ülkemizde uzun yıllardır yaşanan tüm felaketlerde (tablo 1) görev alıp, mesleklerinin doğasından kaynaklanan koşullar nedeniyle birçok ve çeşitli travmatik olayla defalarca karşılaşmış ve gelecekte de karşılaşma olasılığı son derece yüksek olan Sivil Savunma Birliğinin de depreme maruz kalan diğer insanlar gibi, psikiyatrik açıdan değerlendirilmesi ve gerekli yaklaşım biçimlerinin belirlenmesinin gerekliliği tartışılmaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Bu düşünce ile yaptığımız araştırmada, kontrol grubu ile karşılaştırıldığında çalışma grubunda Posttravmatik Stres Bozukluğu oranının daha yüksek olduğunu saptadık (%23.6). Bu sonuç şaşırtıcı görünmemektedir ve büyük olasılıkla kurtarma çalışmaları sırasında, sivil savunma grubunun yaşamış olduğu çok sayıda travmatik olaylar ile ilgilidir. Grup, yaşanan travmalar sorgulandığında en çok etkilendikleri olayların deprem anı, kurtarma çalışmaları sırasında cenazelerin görüntüsü ve kokusu, depreme maruz kalan insanların ve yakınlarını kaybeden insanların verdikleri yas tepkisi sırasında sergiledikleri ile ilgili ayrıntılar olarak dile getirmişler, ayrıca deprem bölgesinde yaşanan artçı sarsıntılardan da etkilendiklerini belirtmişlerdir. Yaşanan travmaların niteliği ve süresi göz önüne alındığında bu fark akla yatkın görünmektedir. Günümüze kadar polis, itfaiyeci, acil servis çalışanları ve kurtarma ekipleri gibi yaptıkları meslek gereği sürekli olarak değişik türde ve şiddette travmalara maruz kalan gruplarda da birçok araştırma yapılmıştır. Ingrid ve ark. (1997) tarafından yapılan ve Hollanda polis teşkilatında görevli polis memurlarında PTSS prevalansını belirlemeye yönelik araştırmada grubun %7'sinde PTSS bulunduğunu bildirmişlerdir. Aynı araştırmada grubun %34'ü PTSS ile ilişkili belirtiler olduğunu belirtmişlerdir. Marmar ve ark. (1996)

ise Acil servis çalışanlarında yaptıkları çalışmada PTSS oranını %9 olarak saptamışlar, Durham ve ark. (1985) ise kurtarma ekibinde çalışanlar arasında PTSS oranını %10 olarak belirlemişlerdir. Mc Farlane ve ark. (1988) Avusturalya itfaiye teşkilatı çalışanlarında PTSS prevalansının %30 olduğunu saptamışlardır. Aynı meslek grubunda Wagner ve ark. (1998) bu oranı %18,6 olarak bildirmiştir. Bu araştırmaların sonuçları göz önüne alındığında elde ettiğimiz oran literatürdeki bazı çalışmalarla uyumlu görünmektedir. Bu uyum bu ruhsal bozukluğun ortaya çıkma sıklığının kültürel etmenlerle ilgili olmadığı, daha çok travma ve bireyin nitelikleri ile ilgili olduğunu göstermektedir.

Kontrol grubu ise, depremi can ve mal kaybının meydana gelmediği ve depremin hafif-orta şiddette hissedildiği Ankara ili sınırları içinde yaşamıştır. Bu grupta, Posttravmatik Stres Bozukluğu sıklığını %4.4 olarak saptadık. Literatürde benzer gruplarla yapılmış çalışmalarda çeşitli sonuçlar bulunmaktadır. Örneğin Shore ve ark. (1986) tarafından yapılan ve St Helen volkan patlamasına maruz kalan popülasyonda Posttravmatik Stres Bozukluğunun sıklığını %3.6 olarak bildirmişlerdir. Bu çalışmada düşük seviyede maruz kalan grup olarak tanımladıkları grupta oran % 2.5 iken, yüksek düzeyde maruz kalan grupta % 11,1 gibi bir oran saptamışlardır. Travmaya maruz kalan popülasyonlarda birçok araştırmalar yapılmıştır ve %2,6- %30 arasında değişen oranlar bildirilmiştir(Havenaar ve ark, 1997). Ülkemizde Dinar depremi sonrası Turan ve ark. (1996) tarafından yapılan çalışmada depreme maruz kalan popülasyonda PTSS ile ilgili belirti dağılımı araştırılmış yeniden yaşama, iritabilite ve kaçınma ile ilgili belirtiler sırasıyla %56,2, %65, %65 oranında saptanmıştır. Bu bağlamda, Ankara'da yaşayan, depreme deprem bölgesinde yaşayan bireylere oranla daha düşük düzeyde maruz kalan kontrol grubunu oluşturan bireyler ile deprem bölgesinde yaşayan insanlar göz önüne alındığında elde ettiğimiz oranın bu çalışma ile uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Yapılan birçok araştırma travma şiddetinin düzeyinin Posttravmatik Stres Bozukluğu gelişimiyle ilgili ciddi bir risk faktörü olduğunu göstermektedir (Ingrid ve ark.1997).

Çalışmamızda grupların değerlendirilmesi sonucunda Sivil savunma grubunda umutsuzluk düzeyi istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur ($p<0.001$). Sivil Savunma grubunda tanı alanlar ve almayanlar karşılaştırıldığında ise gruplar arasında bu açıdan anlamlı fark saptanmamıştır ($p=0.4$). Bu grupta benzer travmaların geçmişte yaşandığı gibi gelecekte yaşanabilir olması bu travmatik olaylarda da benzer koşulların yaşanacak olmasının kaçınılmazlığı ve oluşturulan bu birliğin kuruluş amacı bu travmalara müdahale olması, gelecekte olabilecek her şeyin şimdikinden daha iyi olmayacağı umutsuzluk kavramının çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışma grubunu oluşturan sivil savunma birliği personelinin sistemli profesyonel yardım almamış olmaları ve çalışma koşullarının bu durumun süregen hal almasına neden olabileceği göz önüne alınırsa umutsuzluğun bu düzeyde olması şaşırtıcı değildir. Yapılan bir araştırmada (Ingrid ve ark.1997) polis teşkilatında olumsuz iş koşulları nedeniyle umutsuzluk düzeyinin arttığı ve bu durumun Posttravmatik Stres Bozukluğu gelişimi için risk faktörü olabileceği saptanmıştır.

Depresyonun bilişsel kuramına göre depresyondaki kişinin kendine, çevresine ve geleceğe karşı olumsuz şemalara sahip olduğu belirtilmektedir. Umutsuzluk geleceğe karşı olumsuz tutumun göstergesidir. Tüm bu nedenlerden dolayı bu grubun psikiyatrik komorbidite açısından ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. İntihar düşüncesi ve intihar girişiminin depresyondan daha çok umutsuzluk düzeyi ile ilişkili olması, bu grubun intihar açısından daha yüksek risk altında olduğunu gösterir.

Durumluk kaygı düzeyi göz önüne alındığında kontrol grubunda kaygı düzeyi daha yüksek olarak saptanmıştır ($p<0.001$). Bu sonuç, kontrol grubunu oluşturan deneklerin de 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinden etkilenen insanlardan oluşması ve bu durumla baş etme becerilerinin profesyonel gruba göre daha az olması ile açıklanabilir. Ayrıca depremden sonraki günlerde ortaya çıkan ve özellikle medya tarafından gündemlenen ve uzmanlar arasında sık tartışma konusu olan depreme ilgili spekülasyonlarda bu sonucu etkilemiş olabilir.

Sivil savunma grubu değerlendirildiğinde tanı alan grupla olmayan grup arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.6$).

Sürekli kaygı düzeyi değerlendirildiğinde çalışma grubu içinde tanı alanlar ve olmayanlar arasında anlamlı düzeyde fark saptanmıştır ($p<0.05$) Posttravmatik Stres Bozukluğu, kaygı bozuklukları içinde travmanın fiziksel ve ruhsal etkilerine karşı ani gelişen akut stres bozukluğunda kaygının oldukça yüksek olduğunu biliyoruz. Ancak bu kaygının süresinin uzaması ve kişinin işlevselliğini belirgin şekilde etkileyen bir tablo haline dönüşmesi bu kaygının sürekli bir hal alması ile Posttravmatik Stres Bozukluğu arasındaki bu bağlantı her iki grup arasındaki bu farkı açıklamaktadır.

Rosenbaum öğrenilmiş güçlülük ölçeği bireyin stres yaratacak durumlarla baş etme stratejilerini değerlendiren, bireyin strese duyarlılık ve çevresinden algıladığı sosyal destek düzeyini ölçen bir testtir. Geçerlilik ve güvenilirliği 1991 yılında Dağ tarafından yapılmıştır. Çalışma grubunda tanı alanlar ve olmayanlar karşılaştırıldığında öğrenilmiş güçlülük düzeyi açısından belirgin farklılık saptanmıştır ($p<0.005$). Sosyal desteğin algılanış şekli, bireyin strese karşı duyarlılığı ve stresle

baş etme stratejilerinin Posttravmatik Stres Bozukluğu gelişimi için predispozan faktörler olabileceği bilinmektedir. Bu sonuç, tanı alan bireylerde sosyal destek sistemlerinin yeterli olmadığı yönünde yorumlanabilir. Strese duyarlılık ve baş etme mekanizmaları gibi bireye ait içsel faktörlerin bir kısmını ve özellikle bilişsel özellikleri değerlendiren bu test aracılığıyla elde edilen sonuç, bu parametrelerin Posttravmatik Stres Bozukluğu gelişiminde önemli risk faktörleri olabilecekları şeklinde değerlendirilebilir.

Bu çalışma, 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerini takiben yapılmış olup uzun süreli planlanan bir çalışmadan noktasal tespittir. Uzun yıllar travma yaşamış ve gelecekte de travma yaşama olasılığı yüksek bulunan sivil savunma birliğinin kurtarma çalışmalarından kaynaklanan sorumluluklarının tanımlanması, problemlerle baş etme becerilerinin yükseltilmesi ve kendilerini ifade etmelerinin sağlanması açısından, uzun süreli psikiyatrik danışma destek ve tedavilerinin yürütülmesi için bizim yaptığımız çalışmaya benzer şekilde uzun süreli verilere ihtiyaç vardır.

Kliniğimiz bu verileri toplamak ve gerekli destekleri sunmak amacıyla projelendirdiği çalışmaları sürdürecektir.

KAYNAKLAR

Çorapçioğlu A, Aydemir Ö, Yıldız M, Esen A, Koroğlu E. APA DSM-IV eksen I bozuklukları için yapılandırılmış klinik görüşme SCID-I. 52-56.

Dağ İ (1991). Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeğinin Üniversite Öğrencileri için geçerliliği ve güvenilirliği. Türk Psikiyatri dergisi, 2: 269-74.

Durham TW, McCammon SL, Allison EJ. (1985). The psychological impact of disaster on rescue personel. Ann Emergency Med, 14:664-668.

Fairbank JA, Ebert L, Costello EJ. (2000). Posttraumatic Stress Disorder Diagnosis, Management and Treatment, Nutt D, Davidson JRT, Zohar J (eds), Martin Dunitz Ltd. s 17-29.

Havenaar JM; Rummyantzeva GM, Van den Brink W et al. (1997). Long term mental health effects of the Chernobyl disaster: an epidemiological survey of the two former Soviet Regions. Am J Psychiatry, 154:1605-7.

Ingrid VE, Carlier D, Regina D, Berthold PR, Gersons MD. (1997). Risk factors for posttraumatic stress symptomatology in police officers: A prospective analysis. J Nerv Ment Dis, 185:498-506.

Marmar CR, Weiss DS, Metzler TJ, Ronfelt Hm, Foreman C. (1996). Stress responses of emergency service personel to the Loma Prieta earthquake interstate 880 freeway collapse and control traumatic incidents. J Traum Stress, 9:63-85.

McFarlane AC. (1988). Relationship between psychiatric disorder and natural disaster: The Öner N,

L Compte A. Durumluk ve sürekli kaygı envanteri. İstanbul 1982 role of stress. Psychol Med, 18: 129-139.

Shore JH, Tatum E, Vollmer WM (1986). Psychiatric reactions to disaster: Mt. St. Helen's experience. Am J Psychiatry, 143: 590-5.

Turan N, Sayıl I (1996). Dinar depreminde can-mal kaybına uğrayanlar üzerinde kıyaslamalı bir psikososyal çalışma. Kriz Dergisi 4(1): 45-48.

Wagner D, Heinrichs M, Ehlert U (1998). Prevalence of posttraumatic stress disorder in German professional fire-fighters. Am J Psychiatry; 155: 1727-1732.

Yazışma Adresi:

Dr. Tuncer OKAY

Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi

II. Psikiyatri Kliniği Samanpazarı / ANKARA

Tel: 0 312 310 30 30 / 5307

e-mail: tuncerokay@superonline.com